

Баденкова В. М.,
кандидат філологічних наук, доцент,
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

СИМВОЛІКА АРХЕТИПНОГО ОБРАЗУ ВОДИ В ІДІОЛЕКТІ ДМИТРА КРЕМЕНЯ

Здавна символ є предметом дослідження у філософії, філології, семіотиці, психології, культурології, міфопоетиці, фольклористиці та інших наукових напрямках, але, безперечно, найбільш вагому роль символізація відіграє в художній творчості, де художній символ є поєднанням інтелектуального, ідейного та емоційно-оцінного значення. У поетичному моделюванні світобудови одне з визначних місць належить архетипним символам довкілля – землі, води, вітру, вогню.

Нашим завдання є висвітлення глибинної структури художньої семантики символу води, виявлення специфіки його мовного втілення та семантичного наповнення в ідіолекті Дмитра Кременя (збірки «Літній час» та «Літопис»).

Розгалуженим є образ *води*, що постає в таких її іпостасях, як *море, дощ, хмара, річка, сніг*, які охоплюють назви водойм (*море, ріка, джерело*), водних станів та опадів (*лід, сніг, дощ*) тощо. Особливості функціонування символу *вода* у тропеїчній системі Д. Кременя демонструють декілька векторів.

Універсальною властивістю води як архетипного символу є підтримання життя. Виділяємо такі реалізації названого семантичного комплексу: фундаментальне символічне значення вихідного стану всього живого, першопочатку, вічності: «*Я – паростком лози, барвінком із могили, / Я – сивим камінцем з останньої води*» [1, 390].

Подекуди символ *вода* інтерпретуємо як найвищу силу, уселенський рух, стихійне лихо, забуття: «*Тепер не ті часи, / Тепер – не та ріка*» [1, 47]; «*Все стає тепер мені рікою / Все стає рікою забуття*» [2, 97]; «*Не захлинуся пам'яттю гіркою, / її, мов річку, перейшовши вблід... Все той же дім старенький над рікою*» [2, 163]; «*Спливли віки вінками по воді*» [1, 13]. Як символи скороминущості людського життя, зміни поколінь, відліку людських літ у поезії митця широко представлені й образи *моря та снігу*: «*Але мене вже тут не жди, / Де нас оплаче море Чорне / І змиє пам'ять. І сліди...*» [2, 107]; «*І милі засипані снігом. І пам'ять засипана снігом*» [2, 57]; «*І тінь трави, що падає у ноги, / і трави, що виприскують з-під ніг, / перейдені і пройдені дороги / вкриває білий і веселий сніг*» [2, 212].

Символічне значення образу *води* розкривається у метафорах, порівняннях. Передусім актуалізуються такі властивості води, як здатність до наповнення, рух, динамізм, нестримність, згубність, котрі часто зазнають індивідуально-авторського тлумачення: здатність втамувати спрагу, наділити нечуваною силою: «*Я чисту воду пив у зорянім колодязі / І зоряна мені співала течія*» [2, 40]; «*Заспіває пустеля «Радуйся» – даю тобі плин води / в окулярі бінокля*» [2, 72]; «*Я ж стояти хочу над водою, / Щоб завжди була ти молодію*» [2, 94].

Народна уява наділила образ води та його поетичні модифікації виразними динамічними та звуковими ознаками: «*Нам зірка в очі загляда, / до нас, до нас дзюрчить вода, / неначе музика весільна*» [2, 157], «*...А десь пропливала музична ріка, / пропливала музична ріка з берегами*» [2, 205], «*Але їх затопили музичні ріки*» [2, 205], «*І тече попід нею музика, не ріка...*» [2, 205]; «*І зітхає тривожна вода, / ця пречиста вода – як святиня*» [2, 31]; «*Нам воскресати – так, / Нам повертатись – так, / Де ще зірки горять і плачуть тихі води*» [2, 47].

Через лексеми *святиня, пречиста, жива*, що є складовими образу, автор надає їй цілющих властивостей. Привабливість символу несе, перш за все, її очищувальна сила, указує на божественне начало, що пов'язане з архетипами українського народу: «*Я воду п'ю – то мертво, то живу*» [2, 232]; «*ця пречиста вода – як святиня*» [2, 31]; «*Я – пустеля / всесвітній пустельник, що зрікся людської хвали задля / відлуння води / і відлуння води посередині всесвіту*» [2, 74]. Автор актуалізує міфопоетичну семантику образу первісної води, із якої виникли земля та весь космос, і в інших складових образу: «*Лебедіння первісного снігу / Лебедіння самої зими...*» [2, 246]; «*Ні первісного зла, ні первісного снігу*» [2, 116].

Білий сніг – це символ нового життя, очищення, що передається зокрема через кольорову гаму: «*віє снігами на чорне шосе*» [1, 35]; «*сніг різдвяний – білий, заозерний*» [1, 35]; «*у синіх зорях білий сніг*» [1, 32]; «*І милі засипані снігом. І пам'ять засипана снігом*» [2, 57]; «*Як білий сніг весь білий світ огорне / І розпочне зима свої жнива*» [2, 173].

Особливої уваги у поетичному мовленні Дмитра Кременя набуває образ *річки*, що символізує ріку життя, яка тече то швидко і бурхливо, то повільно і розлого: «*ріка безберега – Десна?*» [1, 12], є втіленням чистоти: «*...Плине Кінна Ріка, – і це Буг, і це коні, / І це коні мої п'ють небесну блакить із ріки*» [2, 90]; «*Русалками повняться води / Іще не сплюндрованих рік*» [2, 91]. Відзначаємо й персоніфікацію образу води, її оживлення: «*я тіль тіней, і голос, і ріка*» [2, 27]; «*А тут – схитнуться люди, як ріка*» [2, 239]; «*Так мілію, як міліють ріки*» [2, 242]; «*Нам воскресати – так, / Нам повертатись – так, / Де ще зірки горять і плачуть тихі води*» [2, 47].

Подвійну семантику несуть образ *ріки* із семою «плинність», що втілює рух, життя, та *лід* як втілення статичності, зупинки, холодності, що утворюють антонімічну парадигму «безсмертя – смерть»: «*Сніг згортає вітрила – / за тиждень скресатиме крига. / Крига, книга болюча зими, відболить...*» [2, 164].

Річка як символ волелюбства, духовної сили, майбутнього щастя семантично наповнена в таких рядках: «*На березі річки, закутої в срібні льоди, / я юну дружину у шлюбну у шлюбнім вбранні закружляю*» [2, 235]; «*Ти подай, подай нам, Боже, срібла, – / Срібла снігу, щастя і різдва...*» [2, 94].

Досить широкий семантичний спектр має *море* як символ сили: воно розчиняє, знищує, очищує, змиває і відновлює. Стихія має активний дійовий першопочаток, семантика якого зумовлена значенням «вічність», «рух»: «*Нас кликав степ, і нас гукало море / Пливти у світ по золоте руно*» [2, 142]; «*І знов на поклик голубого моря / Мій корабель зривався з якорів*» [2, 143], «*А море бурунить. / У прощання / щедрий стіл... / Світ – чутливий, як барометр*»

[2, 149], «Чом поєднала ти умить / Журбу й поезію безкраю, / Де Чорне море гомонить?» [2, 182]. Море уособлює етнопростір, що став уже рідним – степовий: «Я думав про море, кидаючи гори» [2, 140]; стає відбитком досягнення найвищого апогею щастя у житті: «Впливу на узбережжя... впаду я на груди морю» [2, 162].

Дощ завжди був символом розлуки, смутку і переживань. Дощ навіював тугу: «В скляних дощів холодні очі» [2, 42]; «І, мов стіною, мов стіною / Огорне дощ сліпий. Стіна» [2, 42]; але стає й символом оновлення: «напливають зелені ноктюрни / дощу і стрижуть дощовий живопліт» [2, 112]; «Ти ощасливив нас дощиком травневим, / Аби не бачить запізнілих сліз!» [2, 24]; «Ще смутку вчорашнього грим / Не змито цим дощиком сонним. / Та з нами оновлення грим, Та з нами цей дощ із озоном» [2, 138], «Блукаєш ти світом, дощами і росами вмитий» [2, 256].

Отже, в обраних збірках Д. Кремень показує своє позитивне ставлення до світу, природи, до всього недоторканого. Звернення до архетипних структур стає інструментом розкриття образу ліричного героя як уособлення індивідуального та колективного минулого, яке автор прагне переосмислити для відновлення національної та особистої самосвідомості.

Література

1. Кремень Д. Літній час. Лірика. Миколаїв: Миколаїв. обл. друкарня, 2007. 63 с.
2. Кремень Д. Літопис. Вибране. Миколаїв: Можливості Кіммерії, 2003. 452 с.

Вусик Г. Л.,

кандидат філологічних наук, доцент,
Бердянський державний педагогічний університет

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКАЯ АКТУАЛИЗАЦИЯ АССОЦИАТИВНОГО ПОЛЯ ЭМОЦИЙ «СТРАХ» И «ПАНИКА»

На современном этапе развития языкознания ученые все чаще применяют когнитивный подход к изучению языковых явлений. Человек является не только мыслящим, но и глубоко эмоциональным существом. Эмоции вызывают, мотивируют, усиливают и сопровождают все когнитивные процессы.

Эмоция страха и паники играет чрезвычайно важную роль в жизни человека, поэтому речь имеет огромный арсенал средств для ее объективации.

Стереотипные элементарные образы-ощущения (*боль, холод, жар, сердцебиение, перемещение внутренних органов, поражение внутренних органов, дрожь, паралич, невесомость, тошнота*), наглядно воспроизводимые образы-картинки (*человек, животное, фантастическое существо, ограждение*), социальные стереотипы (*человек, наделенный властью, враг*), эмоциональный